

IV

(Informácie)

INFORMÁCIE INŠTITÚCIÍ A ORGÁNOV EURÓPSKEJ ÚNIE

RADA

Aktualizované usmernenia Európskej únie o podpore dodržiavania medzinárodného humanitárneho práva (MHP)

(2009/C 303/06)

I. ÚČEL

1. Účelom týchto usmernení je stanoviť operačné nástroje pre Európsku úniu a jej inštitúcie a orgány na podporu dodržiavania medzinárodného humanitárneho práva (MHP). Zdôrazňujú záväzok Európskej únie na podporu takeéhoto dodržiavania viditeľným a jednotným spôsobom. Tieto usmernenia sú určené všetkým, ktorí konajú v rámci Európskej únie v rozsahu, v ktorom riešené záležitosti spadajú do oblasti ich zodpovednosti a právomoci. Dopĺňajú usmernenia a spoločné pozície už prijaté v rámci EÚ vo vzťahu k záležitostiam, ako sú ľudské práva, mučenie a ochrana civilistov⁽¹⁾.
2. Tieto usmernenia sú v súlade so záväzkom EÚ a jej členských štátov k MHP a majú za cieľ zaoberať sa dodržiavaním MHP tretími štátmi a prípadne neštátnymi subjektmi, ktoré fungujú v tretích štátoch. Rovnaký záväzok sa uplatňuje na opatrenia prijaté EÚ a jej členskými štátmi, aby sa zabezpečil súlad s MHP pri ich konaní vrátane ich ozbrojených síl, na takéto opatrenia sa však tieto usmernenia nevzťahujú⁽²⁾.

⁽¹⁾ Pozri usmernenia EÚ pre dialógy o ľudských právach (schválené Radou 13. decembra 2001, aktualizované 19. januára 2009); Usmernenia politiky EÚ vo vzťahu k tretím krajinám týkajúce sa mučenia a iného krutého, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (schválené Radou 9. apríla 2001, aktualizované 29. apríla 2008); Usmernenia EÚ o deťoch v ozbrojených konfliktoch (schválené Radou 8. decembra 2003, aktualizované 17. júna 2008); Usmernenia EÚ pre presadzovanie a ochranu práv dieťaťa (schválené Radou 10. decembra 2007); Usmernenia pre oblasť násilia voči ženám a boja proti všetkým formám ich diskriminácie (schválené Radou 8. decembra 2008) a Spoločná pozícia Rady 2003/444/SZBP zo 16. júna 2003 o Medzinárodnom trestnom súde (Ú. v. EÚ L 150, 18.6.2003, s. 67).

⁽²⁾ Všetky členské štáty EÚ sú zmluvnými stranami Ženevských dohovorov a ich dodatkových protokolov a majú teda povinnosť dodržiavať ich normy.

II. MEDZINÁRODNÉ HUMANITÁRNE PRÁVO (MHP)

Úvod

3. Európska únia je založená na zásadách slobody, demokracie, dodržiavania ľudských práv a základných slobôd a právneho štátu. Toto zahŕňa cieľ podpory dodržiavania MHP.
4. Medzinárodné humanitárne právo (MHP) – známe tiež ako právo ozbrojených konfliktov alebo vojnové právo – má za cieľ zmierniť účinky ozbrojených konfliktov prostredníctvom ochrany tých, ktorí sa nezúčastňujú, alebo sa už prestali zúčastňovať konfliktu a prostredníctvom právnej úpravy prostriedkov a metód vedenia vojny.
5. Štáty sú povinné dodržiavať normy MHP, ktorými sú zmluvne viazané alebo ktoré tvoria súčasť medzinárodného obyčajového práva. Môžu sa vzťahovať aj na neštátne subjekty. Takéto dodržiavanie je záležitosťou medzinárodného záujmu. Navyše utrpenie a deštrukcia spôsobené porušeniami MHP robia sťažujú pokonfliktné urovanie. Existuje preto politický, ako aj humanitárny záujem na zlepšovaní dodržiavania MHP vo svete.
6. Normy MHP sa vyvinuli ako výsledok rovnováhy medzi vojenskou nevyhnutnosťou a humanitárnymi obavami. MHP zahŕňa normy, ktoré majú za cieľ chrániť osoby, ktoré sa priamo nezúčastňujú, alebo sa už prestali priamo zúčastňovať na vojnovom stave – ako sú civilisti, vojnoví zajatci a iní zadržaní, zranení a chorí – ako aj obmedziť

Vývoj a zdroje MHP

prostriedky a metódy vedenia vojny – vrátane taktiky a výzbroje – s cieľom vyhnúť sa zbytočnému utrpeniu a deštrukcii.

7. Ako súčasť medzinárodného práva má MHP dva hlavné zdroje: medzinárodné dohovory (zmluvy) a medzinárodné obyčajové právo. Medzinárodné obyčajové právo je tvorené praxou štátov, ktorú uznávajú za záväznú. Súdne rozhodnutia a práce významných akademikov sú druhotné zdroje práva.
8. Základné dohovory MHP sú uvedené v prílohe k týmto usmerneniam. Najdôležitejšie sú Haagske dohovory z roku 1907 a štyri Ženevské dohovory z roku 1949 a ich dodatkové protokoly z roku 1977. Haagske dohovory a väčšina ustanovení Ženevských dohovorov a dodatkových protokolov z roku 1977 sa všeobecne považujú za obyčajové právo.

Rozsah uplatňovania

9. MHP je uplatniteľné na akýkoľvek ozbrojený konflikt, či už medzinárodný alebo bez medzinárodného charakteru, bez ohľadu na pôvod tohto konfliktu. Vzťahuje sa tiež na prípady okupácie, ktorá vznikla ako dôsledok ozbrojeného konfliktu. Rôzne právne režimy sa vzťahujú na medzinárodné ozbrojené konflikty medzi štátmi a na ozbrojené konflikty (vnútorné alebo) bez medzinárodného charakteru, ktoré sa odohrávajú v rámci jedného štátu.
10. Či situácia spĺňa podmienky ozbrojeného konfliktu a či ide o medzinárodný ozbrojený konflikt alebo ozbrojený konflikt bez medzinárodného charakteru, sú zmiešané skutkové a právne otázky a odpovede na ne závisia od rôznych faktorov. Pri určení, či situácia spĺňa podmienky ozbrojeného konfliktu, a teda či sa na ňu vzťahuje medzinárodné humanitárne právo, by sa vždy malo vyžiadať náležité právne poradenstvo a získať dostatok informácií o konkrétnom pozadí.
11. Zmluvné ustanovenia o medzinárodných ozbrojených konfliktoch sú podrobnejšie a rozsiahlejšie. Ozbrojené konflikty bez medzinárodného charakteru sú predmetom ustanovení článku 3, ktorý je spoločný pre Ženevské dohovory a dodatkový protokol II z roku 1977, ak je dotknutý štát jeho zmluvnou stranou. Normy medzinárodného obyčajového práva sa vzťahujú na medzinárodné a aj na vnútorné ozbrojené konflikty, ale aj tu existujú rozdiely medzi týmito dvoma režimami.

Medzinárodné právo ľudských práv a MHP

12. Je dôležité rozlišovať medzi medzinárodným právom ľudských práv a MHP. Ide o odlišné súbory práva a i keď oba majú za cieľ ochranu jednotlivcov, existujú medzi nimi dôležité rozdiely. MHP je uplatniteľné najmä v čase ozbro-

jeného konfliktu a okupácie. A naopak, právo ľudských práv je uplatniteľné na každého v rámci právomoci dotknutého štátu v čase mieru i v čase ozbrojeného konfliktu. Teda i keď sú odlišné, môžu sa oba tieto súbory noriem vzťahovať na konkrétnu situáciu, a preto je niekedy potrebné zvážiť vzťah medzi nimi. Avšak tieto usmernenia sa právom ľudských práv nezaoberajú.

Individuálna zodpovednosť

13. Niektoré vážne porušenia MHP sú vymedzené ako vojnové zločiny. Vojnové zločiny môžu vzniknúť za rovnakých okolností ako genocída alebo zločiny proti ľudskosti, ale zločiny proti ľudskosti na rozdiel od vojnových zločinov nie sú spojené s existenciou ozbrojeného konfliktu.
14. Jednotlivci nesú za vojnové zločiny osobnú zodpovednosť. Štáty musia v súlade s ich vnútroštátnym právom zabezpečiť, aby podozriví páchatelia boli postavení pred ich vnútroštátne súdy alebo boli vydaní na konanie pred súdmi iného štátu alebo medzinárodnými trestnými tribunálmi, ako je napríklad Medzinárodný trestný súd ⁽³⁾.

III. OPERATÍVNE USMERNENIA

A. PODÁVANIE SPRÁV, HODNOTENIE A ODPORÚČANIA NA ČINNOSŤ

15. Činnosť pod touto hlavičkou zahŕňa:
- a) S cieľom umožniť efektívnu činnosť musia byť situácie, za ktorých sa môže uplatňovať MHP, identifikované bez zbytočného odkladu. Zodpovedné orgány EÚ vrátane príslušných pracovných skupín Rady by mali monitorovať situácie v oblastiach svojej zodpovednosti, za ktorých sa môže MHP uplatniť, a v prípade potreby by mali vychádzať z poradenstva týkajúceho sa MHP a jeho uplatniteľnosti. V súlade s týmito usmerneniami by mali identifikovať činnosť na podporu dodržiavania MHP a odporučiť ju, kde je to potrebné. Mali by zvážiť konzultácie a výmenu informácií s erudovanými aktérmi vrátane Medzinárodného výboru Červeného kríža (MVČK) a prípadne inými relevantnými organizáciami, ako sú OSN a regionálne organizácie. V prípade potreby

⁽³⁾ Pozri spoločnú pozíciu EÚ o MTS (2003/444/SZBP) a Akčný plán EÚ o MTS. Pozri ďalej rozhodnutie z 13. júna 2002, ktorým sa vytvára Európska sieť kontaktných miest, pokiaľ ide o osoby zodpovedné za genocídu, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny; rámcové rozhodnutie (2002/584/SVV) o európskom zatykači a postupoch odovzdávania osôb medzi členskými štátmi; rozhodnutie z 8. mája 2003 (2003/335/SVV) o vyšetrovaní a trestnom stíhaní genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov; Rozhodnutie Rady 2006/313/SZBP z 10. apríla 2006 o uzavretí Dohody medzi Medzinárodným trestným súdom a Európskou úniou o spolupráci a pomoci, Ú. v. EÚ L 115, 28.4.2006, s. 49.

by sa malo zväziť využitie služieb Medzinárodnej humanitárnej vyšetrovacej komisie (IHFFC) zriadenej na základe článku 90 I. Dodatočného protokolu k Ženevským dohovorom z roku 1949, ktorá môže pomáhať pri podpore rešpektovania MHP prostredníctvom svojej vyšetrovacej a sprostredkovateľskej funkcie.

b) Vedúci misí EÚ a príslušní predstavitelia EÚ vrátane vedúcich civilných operácií EÚ, veliteľov vojenských operácií EÚ a osobitných zástupcov EÚ by mali do svojich správ zahrnúť zhodnotenie situácie z hľadiska MHP v dotknutom štáte alebo konflikte, vždy keď je to relevantné. Osobitná pozornosť by sa mala venovať informáciám, ktoré naznačujú možnosť spáchania závažných porušení MHP. Takéto správy by mali tiež zahŕňať analýzu a návrhy prijatia možných opatrení EÚ, ak je to možné.

c) Podkladové materiály pre zasadnutia EÚ by v prípade potreby mali zahŕňať analýzu o uplatniteľnosti MHP a členské štáty zúčastňujúce sa na takýchto zasadnutiach by mali tiež zabezpečiť, aby boli schopné, ak to bude nutné, vychádzať z poradenstva o vzniknutých otázkach MHP. V situácii, keď bezprostredne hrozí ozbrojený konflikt, by sa mala informovať pracovná skupina Rady pre medzinárodné právo (COJUR) a iné príslušné pracovné skupiny. V prípade potreby a ak je to možné by sa uvedenej pracovnej skupine mohla zadať úloha predložiť návrhy o budúcej činnosti EÚ príslušným orgánom EÚ.

B. PROSTRIEDKY ČINNOSTI, KTORÉ MÁ EÚ K DISPOZÍCII VO VZŤAHU K TRETÍM KRAJINÁM

16. EÚ má k dispozícii viacero prostriedkov činnosti. Medzi ne patria najmä tieto:

a) Politický dialóg: Otázka súladu s MHP by sa mala, ak je to relevantné, otvoriť v rámci dialógu s tretími štátmi. Toto je osobitne významné v kontexte pretrvávajúcich ozbrojených konfliktov, kde existujú správy o rozsiahlom porušovaní MHP. V mierových časoch by však EÚ tiež mala vyzývať štáty, ktoré tak ešte neurobili, aby dodržiavali a plne vykonávali dôležité nástroje MHP, ako sú dodatkové protokoly z roku 1977 a štatút MTS. Úplné vykonávanie zahŕňa prijatie akýchkoľvek potrebných vykonávacích právnych predpisov a odbornú prípravu personálu v oblasti MHP.

b) Všeobecné verejné vyhlásenia: Vo verejných vyhláseniach k otázkam súvisiacim s MHP by EÚ mala, vždy keď je to vhodné, zdôrazňovať potrebu zabezpečenia súladu s MHP.

c) Demarše a/alebo verejné vyhlásenia o konkrétnych konfliktoch: Keď existujú správy o porušeníach MHP, EÚ by mala podľa potreby zväziť vydanie demaršov a verejných vyhlásení, ktorými sa takéto činy odsudzujú a zainteresované strany žiadajú, aby plnili svoje záväzky podľa MHP a podnikli účinné opatrenia na zabránenie ďalších porušení.

d) Obmedzujúce opatrenia/sankcie: Použitie obmedzujúcich opatrení (sankcií) môže byť účinným prostriedkom na podporu dodržiavania MHP. Takéto opatrenia by sa preto mali zvažovať proti štátu a neštátnym subjektom v konflikte, ako aj proti jednotlivcom, ak sú vhodné a v súlade s medzinárodným právom.

e) Spolupráca s inými medzinárodnými orgánmi: V prípade potreby by EÚ mala na podpore dodržiavania MHP spolupracovať s OSN a relevantnými regionálnymi organizáciami. Členské štáty EÚ by tiež mali v prípade potreby konať na tento účel ako členovia v iných organizáciách vrátane Organizácie Spojených národov. Medzinárodný výbor Červeného kríža má zmluvne založenú, uznávanú a dlho zakotvenú úlohu ako neutrálna nezávislá humanitárna organizácia pri podpore dodržiavania MHP.

f) Operácie krízového riadenia: V prípade potreby by sa mal zväziť význam predchádzania a potlačania porušení MHP tretími stranami pri vypracúvaní mandátov operácií krízového riadenia EÚ. Vo vhodných prípadoch toto môže zahŕňať zber informácií, ktoré môžu byť užitočné pre MTS⁽⁴⁾ alebo pri vyšetrovaní iných vojnových zločinov.

g) Individuálna zodpovednosť: Hoci v pokonfliktných situáciách je niekedy ťažké dosiahnuť rovnováhu medzi celkovým cieľom nastolenia mieru a potrebou bojovať proti beztretnosti, Európska únia by mala zabezpečiť neexistenciu beztretnosti za vojnové zločiny. S cieľom odradzujúceho účinku počas ozbrojených konfliktov musí byť stíhanie vojnových zločinov viditeľné a, ak je to možné, malo by sa konať v štáte, kde k porušeniam došlo. EÚ by mala povzbudiť tretie štáty, aby prijímali vnútroštátne právne predpisy, ktoré trestajú porušenia MHP. V tomto kontexte by mala byť viditeľná aj podpora EÚ MTS a opatreniam na stíhanie vojnových zločincov.

⁽⁴⁾ Pozri Dohodu o spolupráci a pomoci medzi Európskou úniou a Medzinárodným trestným súdom uvedenú v poznámke pod čiarou č. 3.

- h) Odborná príprava: Odborná príprava v oblasti MHP je potrebná na zabezpečenie dodržiavania MHP v čase ozbrojeného konfliktu. Odborná príprava a vzdelávanie sa musí vykonávať aj v čase mieru. Uvedené sa vzťahuje na celé obyvateľstvo, hoci osobitná pozornosť by sa mala venovať relevantným skupinám, ako sú príslušníci orgánov presadzovania práva. Ďalšie povinnosti sa vzťahujú na odbornú prípravu vojenského personálu. EÚ by mala zvážiť poskytnutie odbornej prípravy a vzdelávania
- v oblasti MHP alebo ich financovanie tretím krajinám, a to aj v rámci širších programov na podporu právneho štátu.
- i) Vývoz zbraní: Spoločná pozícia Rady 2008/944/SZBP, ktorou sa vymedzujú spoločné pravidlá upravujúce kontrolu vývozu vojenskej technológie a materiálu⁽⁵⁾, ustanovuje, že dodržiavanie MHP dovážajúcou krajinou by sa malo zvážiť pred udelením vývozných licencií tejto krajine.

⁽⁵⁾ Spoločná pozícia Rady 2008/944/SZBP z 8. decembra 2008, ktorou sa vymedzujú spoločné pravidlá upravujúce kontrolu vývozu vojenskej technológie a materiálu, Ú. v. EÚ L 335, 13.12.2008, s. 99. Táto spoločná pozícia nahrádza Európsky kódex správania v oblasti vývozu zbraní, ktorý Rada prijala 8. júna 1998.

PRÍLOHA

ZÁKLADNÉ PRÁVNE NÁSTROJE MEDZINÁRODNÉHO HUMANITÁRNÉHO PRÁVA A INÉ RELEVANTNÉ PRÁVNE NÁSTROJE

- IV. Haagsky dohovor o dodržiavaní zákonov a obyčajov vojny z roku 1907
- Príloha k dohovoru: Ustanovenia o dodržiavaní zákonov a obyčajov vojny
- Protokol o zákaze používať vo vojne dusivé, otravné a podobné plyny alebo bakteriologické prostriedky z roku 1925
- I. Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených a chorých príslušníkov ozbrojených síl v poli z roku 1949
- II. Ženevský dohovor o zlepšení osudu ranených, chorých a stroskotancov ozbrojených síl na mori z roku 1949
- III. Ženevský dohovor o zaobchádzaní s vojnovými zajatcami z roku 1949
- IV. Ženevský dohovor o ochrane civilných osôb počas vojny z roku 1949
- I. Ženevský dodatkový protokol k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov z roku 1977
- II. Ženevský dodatkový protokol k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí ozbrojených konfliktov nemajúcich medzinárodný charakter z roku 1977
- Haagsky dohovor na ochranu kultúrnych statkov počas ozbrojeného konfliktu z roku 1954
- Ustanovenia na vykonanie Dohovoru na ochranu kultúrnych statkov počas ozbrojeného konfliktu
- Prvý Haagsky protokol na ochranu kultúrnych statkov počas ozbrojeného konfliktu z roku 1954
- Druhý Haagsky protokol o ochrane kultúrnych statkov počas ozbrojeného konfliktu z roku 1999
- Dohovor o zákaze vývoja, výroby a hromadenia zásob bakteriologických (biologických) a toxínových zbraní a o ich ničení z roku 1972
- Dohovor OSN o zákazoch alebo obmedzeniach použitia určitých konvenčných zbraní, ktoré môžu byť považované za nadmerne zraňujúce alebo majúce nerozlišujúce účinky z roku 1980
- I. Protokol o nezistiteľných úlomkoch z roku 1980
- II. Protokol o zákazoch alebo obmedzeniach použitia mín, nástražných systémov a iných zariadení z roku 1980
- Zmenený a doplnený II. Protokol o zákazoch alebo obmedzeniach použitia mín, nástražných systémov a iných zariadení z roku 1996
- III. Protokol o zákaze alebo obmedzení použitia zápalných zbraní z roku 1980
- IV. Protokol o oslepujúcich laserových zbraniach z roku 1995
- V. Protokol o výbušných pozostatkoch vojny z roku 2003
- Dohovor o zákaze vývoja, výroby, hromadenia a použitia chemických zbraní a o zničení ich zásob z roku 1993
- Dohovor o všeobecnom a úplnom zákaze výroby, použitia, skladovania a transferu protipechotných mín a o ich zničení z roku 1997

-
- Štatút Medzinárodného tribunálu pre trestné stíhanie osôb zodpovedných za závažné porušenie medzinárodného humanitárneho práva spáchané na území bývalej Juhoslávie od roku 1991 z roku 1993
 - Štatút Medzinárodného trestného tribunálu pre trestné stíhanie osôb zodpovedných za genocídu a iné závažné porušenie medzinárodného humanitárneho práva spáchané na území Rwandy a pre trestné stíhanie rwandských občanov zodpovedných za genocídu a iné závažné porušenie spáchané na území susediacich štátov medzi 1. januárom 1994 a 31. decembrom 1994 z roku 1994
 - Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu z roku 1998
 - Dodatokový protokol z roku 2005 k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 týkajúci sa prijatia dodatkového rozoznávacieho znaku (protokol III)
 - Dohovor o kazetovej munícii z roku 2008
-